

Олена Барановська – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу дидактики, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: профільне навчання, міжпредметна інтеграція, педагогічні технології, фундаменталізація навчання, диференціація навчання, індивідуалізація навчання, форми навчання, оцінювання навчальних досягнень учнів, компетентнісний підхід, інформаційна компетентність, читачькі вміння та навички, змішане навчання, дидактичні системи профільної середньої освіти, навчальні втрати учнів.

 panihellena@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-0788-8511>

УДК 373.5:37.013:37.091.3

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-46-58>

Подано до редакції: 09.10.2025

Прийнято після рецензування: 18.11.2025

Затверджено до друку: 20.12.2025

Опубліковано: 22.12.2025

МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ВИПУСКНИКА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ: СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано зарубіжні та українські підходи щодо формування готовності старшокласників до усвідомлених життєвих рішень у контексті профільного навчання. Виявлено тенденцію ціннісного зсуву від академічного інтелекту до інтегрованого розвитку особистості, що поєднує когнітивну, соціальну, емоційну та етичну складові, забезпечуючи цілісне формування особистості, здатної до самовизначення та саморозвитку. На основі аналізу сучасних досліджень окреслено домінантні характеристики випускника, які охоплюють критичне мислення, ефективну комунікацію, громадянську відповідальність, проактивність, емоційну зрілість і здатність до усвідомленого вибору. Розроблено модель готовності випускника до життєвого вибору, що охоплює шість складових: компетентний читач, грамотний користувач інформаційного простору, ефективний командний комунікатор, свідомий громадянин України, проактивний суб'єкт вибору та емоційно зріла особистість. Для кожної складової визначено ключові завдання та орієнтири розвитку, які забезпечують інтеграцію знань, умінь і цінностей у навчальну, професійну та соціальну практику учнів. Особлива увага приділяється індивідуалізації навчального процесу, співпраці з бізнесом та закладами вищої освіти, а також стимулюванню самостійності та критичного аналізу інформації. Реалізація компонентів моделі в освітній практиці може сприяти формуванню особистості, яка усвідомлено обирає життєві шляхи, проявляє активну громадянську позицію, ефективно реалізує свій потенціал у сучасних умовах та здатна адаптуватися до швидких змін соціального й інформаційного середовища, підтримуючи власний розвиток і безперервне навчання.

Ключові слова: профільне навчання; життєвий вибір; готовність випускника; компетентності випускника; інтегрований розвиток особистості.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти зазнає суттєвих трансформацій під впливом глобалізаційних, цифрових та соціокультурних змін, що зумовлюють необхідність переосмислення цілей і результатів шкільної освіти. В умовах сучасних викликів та вимог

світової економіки особливої актуальності набуває проблема формування готовності старшокласників до усвідомленого життєвого вибору, що охоплює не лише професійне самовизначення, а й здатність приймати відповідальні рішення, планувати власну траєкторію навчання та розвитку і діяти проактивно. Попри наявність численних досліджень у галузі профільного навчання, кар'єрного спрямування освіти та розвитку ключових компетентностей, у сучасному освітньому дискурсі спостерігається велика кількість різних підходів до формування цілісної моделі готовності випускника. Традиційний акцент на академічних знаннях поступово поступається інтегрованому баченню особистісного розвитку, що охоплює когнітивні, соціальні, емоційні та етичні компоненти. Саме такий підхід відповідає викликам часу, орієнтуючись на формування особистості, здатної до самопізнання, критичного мислення, співпраці, громадянської відповідальності й емоційної зрілості. У зв'язку з цим постає необхідність системного аналізу зарубіжного та українського досвіду, визначення ключових характеристик сучасного випускника старшої школи й розроблення моделі його готовності до усвідомленого життєвого вибору як цілісного результату освітнього процесу в контексті профільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. У сучасній зарубіжній педагогічній теорії та практиці формування особистості випускника розглядається крізь призму компетентнісного підходу та профільної диференціації освіти. Профільне навчання трактується не лише як засіб професійного самовизначення, а як педагогічна стратегія, що забезпечує підготовку молоді до життя у складному, різноманітному й швидкозмінному світі. Аналітичний звіт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, OECD) акцентує увагу на формуванні гнучких і стійких освітніх систем. Серед стратегічних напрямів передусім вирізняється формування ключових компетентностей у контексті освіти для сталого розвитку з наголосом на розвитку критичного мислення, творчості, співпраці, самоорганізації та цифрової грамотності. Підкреслюється потреба в трансформації змісту освіти для підготовки молоді до дії в глобалізованому та динамічному середовищі (OECD, 2021; González-Salamanca, Agudelo & Salinas, 2020). Починаючи з 1990-х років, у більшості розвинутих країн відбулася переорієнтація старшої школи з вузької допрофесійної спеціалізації на особистісно орієнтований розвиток учня. Зарубіжні моделі старшої школи демонструють тенденцію до створення гнучких освітніх траєкторій, у межах яких старшокласник має можливість обирати власний напрям розвитку відповідно до здібностей, інтересів та життєвих планів. Акцент зроблено на чотирьох напрямках: критичне мислення, творчість, співпраця, комунікація (Taylor et al., 2020). Ключовою метою профільної освіти в багатьох країнах стало компетентнісне навчання, що дало змогу молодій людині ефективно діяти в мінливому світі. Важливим напрямом визначено формування наскрізних умінь (навичок), до яких відносять критичне та системне мислення, креативність, здатність до інновацій, комунікативність, співпрацю, самоорганізацію, навчання впродовж життя, соціальну стійкість, емоційну стабільність. Новим напрямом в освіті стали цифрова та глобальна компетентності як вимога нового середовища. Розглядаються чотири виміри глобальної компетентності: дослідження світу, розуміння перспектив інших, спілкування з відкритістю та дію задля спільного блага (Gündüzalp, 2021; Boix Mansilla & Jackson, 2022). Особливого значення в рамках глобальної компетентності набуває формування в сучасного випускника ціннісних орієнтацій та соціальної відповідальності готовності взаємодіяти в полікультурному середовищі, усвідомлювати глобальні виклики, приймати морально виважені рішення (Boix Mansilla & Jackson, 2022).

Українська школа, орієнтуючись на компетентнісну парадигму, що містить основний комплекс наскрізних умінь, вибудовує власну модель випускника, яка потребує інтеграції

основних елементів і акцентів, важливих у нинішній внутрішній та міжнародній позиції країни. Модель сучасного українського випускника має поєднувати патріотизм та громадянську свідомість із відкритістю до світу, гнучкістю мислення, умінням учитися і творити власне майбутнє. Проведений SWOT-аналіз (Барановська, 2025а) засвідчує, що профільне навчання в сучасних умовах має значний внутрішній потенціал розвитку (мотивація учнів, індивідуалізація, компетентісна спрямованість), але реалізація цього потенціалу великою мірою стримується внутрішніми слабкостями (кадрові, матеріально-технічні, методичні бар'єри) та зовнішніми загрозами, спричиненими соціально-політичною нестабільністю, воєнним станом і обмеженим фінансуванням. Водночас зовнішні можливості, такі як розвиток цифрових технологій, партнерство із закладами вищої освіти та роботодавцями, модернізація освітніх стандартів, міжнародна підтримка, створюють умови для компенсації слабких сторін і пом'якшення зовнішніх загроз. Ефективна інтеграція цих можливостей у стратегії розвитку освітньої системи дасть змогу забезпечити масове впровадження у 2027 р. профільного навчання, підвищити його якість, гнучкість і відповідність викликам сучасності.

На сучасному етапі українські науковці досліджують проблеми, які вийшли на перший план у зв'язку з початком пілотного етапу впровадження профільного навчання в старшій школі: моделі профільного навчання в умовах реформування освіти (В. Кремень, О. Топузов); педагогічні системи профільного навчання, теоретико-методологічні питання диференціації та індивідуалізації навчання (С. Алексєєва, Н. Арістова, О. Барановська, О. Губачов, В. Кизенко, В. Кремень, О. Малихін, І. Ліпчевська, О. Ляшенко, Н. Ничкало, А. Самодрин, П. Сікорський, О. Топузов, С. Трубачева, Л. Шелестова); формування профілів навчання в академічних ліцєях (Н. Богданець-Білокаленко, Д. Васильєва, М. Головка, О. Горошкіна, К. Задорожний, Т. Засєкіна, В. Кизенко, Г. Лашевська, П. Мороз, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Твердохліб, О. Топузов, С. Трубачева, Т. Яценко); інтеграція профільного навчання з ринком праці (Г. Зелінська, Л. Даниленко); моделі готовності старшокласників до вибору життєвого шляху, формування компетентного випускника (О. Барановська, О. Джура, В. Зарицька, О. Капустіна, Л. Комашко, Н. Ортікова) та ін. В умовах воєнного стану функціонування українських освітніх закладів визначається специфічними особливостями, серед яких мінімізація освітніх втрат, персоналізація навчання, мотивація та забезпечення психологічної підтримки учнів. (Алексєєнко та ін., 2024; Барановська, 2025а; Малихін, Арістова & Ліпчевська, 2023).

Мета статті – розробити модель сучасного випускника профільної школи, яка в рамках концепції освіти для сталого розвитку поєднує академічну підготовку, ключові компетентності, соціально-психологічну та емоційну зрілість, забезпечуючи здатність до усвідомленого життєвого вибору, саморозвитку та ефективної адаптації в сучасному інформаційному та соціальному середовищі.

Методи дослідження – аналіз та синтез змістових компонентів нормативно-правової бази функціонування і розвитку профільної середньої освіти, психологічної, педагогічної і методичної літератури, дисертаційних праць, навчально-методичного забезпечення; теоретичне моделювання і прогностика; обсерваційні, праксиметричні, психодіагностувальні методи, моніторинг накопичених даних науково-соціальної взаємодії та ін.

Результати та обговорення. Освіта у світовому вимірі спрямована на розвиток когнітивних, соціально-емоційних, етичних, цифрових та глобальних якостей молодії людини. У сучасній педагогіці поняття *модель випускника (Profile of a Graduate)* є орієнтиром для формування освітніх програм, педагогічних стратегій і критеріїв оцінювання результатів навчання. Сутність такої моделі полягає у визначенні *цілісного образу особистості, яка володітиме універсальними навичками XXI століття (21st Century Skills), здатної успішно*

діяти в умовах динамічних соціальних, економічних і технологічних змін. Важливим аспектом є ціннісний зсув від академічного інтелекту до інтегрованого розвитку особистості, що поєднує когнітивну, соціальну, емоційну й етичну складові. Існує поняття *well-rounded person*: гармонійно розвиненої особистості, в якій поєднуються інтелектуальні, емоційні та соціальні якості. Тож у педагогічній науці простежується послідовна еволюція поглядів: від профільної освіти як системи підготовки до професії до моделі, орієнтованої на розвиток компетентної, гнучкої, відповідальної особистості, здатної до самостійного життєвого вибору. У цьому контексті ключові якості сучасного випускника ліцею визначаються не стільки предметними досягненнями, скільки рівнем сформованості інтегрованих компетентностей, що поєднують знання, цінності й уміння діяти в умовах змін. Узагальнюючи різні підходи, як домінантні *характеристики випускника* можна виокремити такі: *академічна грамотність і критичне мислення* (оволодіння знаннями з основних галузей наук (предметна частина) та вміннями аналізу, виокремлення головного, порівняння, структурування, аргументації, оцінювання та застосування в нових ситуаціях); *навчання впродовж життя* (внутрішня потреба та здатність до самоосвіти, відкритість до нових технологій і досвіду); *комунікативність і співпраця* (здатність ефективно взаємодіяти в команді, комунікувати в реальному та віртуальному середовищі); *самостійність і відповідальність* (здатність створювати власну освітню траєкторію, брати на себе відповідальність за прийняті рішення); *глобальна компетентність* (підготовка до життя у взаємозалежному світі, толерантність та готовність до співпраці в міжкультурному середовищі); *цифрова грамотність* (основа для професійної самореалізації, особистої комунікації та соціалізації як вимога сучасного світу); *етичність, громадянська й екологічна свідомість* (зрілість моральних орієнтацій, готовність до участі в громадському житті).

Упровадження сучасної моделі профільного навчання з 2027 р. спрямоване на формування особистості, здатної до професійного самовизначення, творчого мислення та усвідомленого життєвого вибору, узгодженого з потребами суспільства й ринку праці. Завдання профільного навчання полягає у створенні умов для індивідуалізації навчального процесу через адаптивні програми, співпрацю з бізнесом і закладами вищої освіти, що сприяє формуванню професійних компетентностей випускника, розвитку критичного мислення, адаптивності, цифрової грамотності, соціальних навичок і готовності до саморозвитку в умовах постійних змін. Тому, з огляду на виклики української освіти, глобальні тенденції та потребу у формуванні особистості, здатної діяти в умовах швидкозмінного світу, виникає необхідність окреслити власне бачення моделі сучасного випускника ліцею. Запропонована модель є результатом узагальнення наукових підходів і водночас авторським припущенням щодо того, якими мають бути ключові якості й компетентності старшокласника, готового до свідомого життєвого вибору, професійного самовизначення та активної участі в суспільному житті. Основні складові готовності старшокласників до здійснення життєвого вибору становлять ключові компоненти цієї моделі. Ми виокремлюємо шість таких складових: *компетентний читач, грамотний користувач інформаційного простору, ефективний командний комунікатор, свідомий громадянин України, проактивний суб'єкт вибору та емоційно зріла особистість* (Барановська, 2024а; Барановська, 2025b). Для цілісного розуміння взаємозв'язків між цими складовими *модель сучасного випускника* візуалізовано на рис. 1, де показано структуру готовності старшокласника до життєвого вибору, взаємодію ключових компетентностей і особистісних якостей та окреслено напрям розвитку кожної з них у контексті профільного навчання. Модель окреслює загальну структуру готовності випускника до здійснення життєвого вибору. Сутнісний опис складових моделі наведено на рис. 2.

Рис. 1. Модель сучасного випускника

СКЛАДОВІ	СУТІСНІ ОРІЄНТИРИ	ЗАВДАННЯ
КОМПЕТЕНТНИЙ ЧИТАЧ	ЧИТАННЯ ЯК ЩОДЕННА ПРАКТИКА ФОРМУЄ ЧИТАЦЬКУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ, РОЗВИВАЄ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ І Є СКЛАДОВОЮ ОСВІТИ ВПРДОВЖ ЖИТТЯ	- реалізація концепції читання як особистісної та освітньої потреби - усвідомлення ролі читання у розвитку мислення, мовлення й творчої уяви - виконання творчих завдань на основі власної читацької бази.
ГРАМОТНИЙ КОРИСТУВАЧ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	ЗДАТНИЙ ДОБРАТИ, ПЕРЕВІРЯТИ, АНАЛІЗУВАТИ ІНФОРМАЦІЮ З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ, БЕЗПЕЧНО І ВІДПОВІДАЛЬНО ДІЯТИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ, ВИКОРИСТОВУВАТИ ІКТ ДЛЯ НАВЧАННЯ, КОМУНІКАЦІЇ Й САМОРОЗВИТКУ	- формування інформаційної та цифрової компетентностей як основи освітньої та професійної діяльності - формування умінь здобувати, передавати, перетворювати, критично оцінювати та перевіряти достовірність інформації - створення інформаційних або мультимедійних продуктів: середовища духовної безпеки та протидії пропаганди
ЕФЕКТИВНИЙ КОМАНДНИЙ КОМУНІКАТОР	ЗДАТНИЙ ВЗАЄМОДІЯТИ, ВИСЛОВЛЮВАТИ ДУМКУ, ЧУТИ ІНШИХ, УЗГОДЖУВАТИ ПОЗИЦІЇ, ВИРІШУВАТИ КОНФЛІКТИ, ДОСЯГАТИ СПІЛЬНОЇ МЕТИ У КОЛЕКТИВНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	- формування комунікативних навичок у різних соціальних ситуаціях - формування вміння співпрацювати, домовлятися, приймати рішення в команді, досягати результатів в навчальній та професійній діяльності - участь у творчих групових проєктах, що вимагають спільного пошуку ідей, нестандартних рішень, вироблення колективного результату
СВІДОМИЙ ГРОМАДЯНИН УКРАЇНИ	МАЄ СФОРМОВАНУ ГРОМАДЯНСЬКУ ПОЗИЦІЮ, РОЗУМІЄ СВОЇ ПРАВА Й ОВОВ'ЯЗКИ, УСВІДОМЛЮЄ ОСОБИСТУ РОЛЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАЙБУТНЄ ДЕРЖАВИ	- формування національної ідентичності, активної громадянської позиції - участь у творчих соціальних і волонтерських ініціативах - виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови українського народу - розроблення та реалізація власних соціально значущих проєктів
ПРОАКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ ВИБОРУ	ІНІЦІАТИВНА ЛЮДИНА, ЯКА ЗДАТНА УСВІДОМЛЮЄ ДІЯТИ, ПРИЙМАТИ РІШЕННЯ, ОЦІНЮВАТИ РИЗИКИ, НЕСТИ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЛАСНИЙ ВИБІР ТА СТВОРЮВАТИ ТРАЄКТОРІЮ ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	- формування здатності самостійно визначати цілі, планувати дії та приймати рішення - розвиток умінь оцінювання ризиків, прогнозування результатів - залучення до виконання творчих, проблемно-пошукових завдань, що потребують самостійного вибору стратегії дій - виховання відповідальності, наполегливості, готовності до змін і саморозвитку
ЕМОЦІЙНО ЗРІЛА ОСОБИСТІСТЬ	УСВІДОМЛЮЄ ВЛАСНІ ЕМОЦІЇ, УМІЄ НИМИ КЕРУВАТИ, РОЗУМІЄ ПОЧУТТЯ ІНШИХ, ПІДТРИМУЄ ПСИХОЛОГІЧНУ РІВНОВАГУ, ЗДАТНА ДО ЕМПАТІЇ Й КОНСТРУКТИВНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ	- формування емоційної саморегуляції, стресостійкості, емпатії - розвиток умінь використовувати творчість як засіб емоційного самовираження та гармонізації стану - створення сприятливого емоційного середовища для саморозвитку і співпраці - формування основ емоційного інтелекту

Рис. 2. Структурні компоненти моделі сучасного випускника та їх сутісні орієнтири

1. *Компетентний читач.* Читацька компетентність – одна з базових складових готовності випускника до здійснення життєвого вибору, адже читання забезпечує інтелектуальний, емоційний і соціальний розвиток особистості. Високий рівень сформованої читацької компетентності гарантує здатність до самоосвіти, оскільки читання стає головним інструментом доступу до знань і засобом неперервного особистісного та професійного розвитку. Сформована читацька компетентність передбачає реалізацію концепції читання як щоденної освітньої практики та засобу особистісної самореалізації, формує основу якісної освіти і критичного мислення. Особлива увага приділяється читанню як невід’ємній частині життя: від натхнення та відпочинку до навчання й професійного удосконалення, що забезпечує формування читача як духовно розвиненої особистості, здатної осмислювати художнє слово. Читання формує ціннісно-світоглядні та естетичні орієнтації, стимулює емоційно-чуттєву сферу і рефлексію. Таким чином, читацька компетентність старшокласників забезпечує осмислене засвоєння знань, розвиток особистості, формування світогляду та інтеграцію в сучасне інформаційне суспільство, де здатність до навчання впродовж життя є визначальною умовою успіху (Барановська, 2023; Бондаренко, 2023; Небеленчук, 2024; Яценко, 2019). Згідно зі Стратегією розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (2023), державна політика у сфері освіти визначає читання ключовим ресурсом розвитку особистості, інтелекту та громадянської свідомості. У цьому контексті формування читацької грамотності стає необхідною умовою якісної освіти, вміння адаптуватися до викликів цифрового суспільства й розвивати навички «soft skills»: критичне мислення, креативність, комунікацію, співпрацю, відповідальне прийняття рішень (Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія», 2023). *Читацька компетентність складається з цілісної системи предметних і міжпредметних умінь, що забезпечують ефективне навчання та життєву успішність, охоплюючи технічні, аналітичні та критичні навички роботи з інформацією, здатність осмислювати художні, навчальні та цифрові тексти, а також розвиток ціннісно-світоглядних і естетичних орієнтацій. Читацька компетентність як предметна* (Т. Яценко, *українська література*) – це інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов’язаних із читацькою діяльністю, здатність до осмисленого набуття знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом, система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів, а також здатність до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях (структурні компоненти: загальнокультурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний та творчо-мовленнєвий) (Яценко, 2019). Отже, випускник як компетентний читач – це грамотна, начитана, духовно розвинена особистість, здатна навчатися та самовдосконалюватися впродовж життя, сприймати красу художнього слова, критично осмислювати інформаційний простір і розширювати власний читацький досвід.

2. *Грамотний користувач в інформаційному просторі* – це випускник, який здатний ефективно знаходити, аналізувати та критично оцінювати інформацію з різних джерел, усвідомлено користуватися цифровими інструментами, дотримуватися етичних норм і забезпечувати власну інформаційну безпеку. Інформаційна та цифрова компетентність становлять ключовий показник готовності до подальшої освіти та професійної діяльності в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Їхній зміст охоплює низку взаємопов’язаних умінь: інформаційну грамотність (здатність формулювати запити, здійснювати пошук, аналіз і практичне застосування отриманих даних), *цифрову грамотність* (використання програм, онлайн-платформ і цифрових інструментів для комунікації та співпраці), *медіаграмотність*

(уміння взаємодіяти в медіапросторі) та *цифрову етику й безпеку* (захист персональних даних, академічна доброчесність, усвідомлене користування цифровими ресурсами). Інформаційна та цифрова компетентності виходить за межі технічних умінь, формуючи критичне мислення, здатність до самостійного здобуття знань, відповідальної діяльності та творчого саморозвитку; інформаційно грамотний випускник уміє критично оцінювати інформаційні потоки, відокремлювати достовірні факти від дезінформації, захищати власний світогляд і духовну безпеку, орієнтуватися в глобальних соціальних процесах. Високий рівень цифрової грамотності передбачає не лише здобуття інформації, а й перетворення її на осмислені знання, що мають практичну цінність у навчанні, професійній і громадській діяльності. Актуальним аспектом стає взаємодія зі штучним інтелектом: розуміння його можливостей, обмежень і безпечного застосування (Алексеева, 2024; Барановська, 2008; Малихін, Арістова & Ліпчевська, 2024с; Почупайло, 1996). У навчальному процесі ці компетентності виявляються через роботу з електронними освітніми ресурсами, електронними бібліотеками, участь у цифрових проєктах, освітніх курсах, використання віртуальних лабораторій та онлайн-комунікацію. Отже, *випускник як грамотний користувач в інформаційному просторі – це майбутній професіонал, здатний навчатися протягом життя, реалізовувати свій потенціал, орієнтуватися у світових тенденціях і ефективно діяти в умовах цифрової реальності*.

3. *Ефективний командний комунікатор*. Комунікативна та соціальна компетентності є фактором готовності до ефективної взаємодії в навчальному, професійному та соціальному середовищі, формуючи здатність до спільного досягнення цілей і відповідальної участі в командних проєктах. Вони включають розвинену мову та мовленнєві навички, уміння висловлювати власну думку усно та письмово, створювати інформаційні продукти, аналізувати результати роботи та коригувати власну діяльність у різному комунікативному та соціальному оточенні (Барановська, 2022; Кучеренко & Мамчур, 2023). Комунікативна компетентність розвивається за допомогою діалогічних технологій (конструктивна бесіда, активне слухання, постановка запитань та відповіді на них), дискурсивних технологій (формулювання та аргументація думок), навчання у співпраці (групові та командні завдання) та ігрових технологій (робота в ролях, толерантне висловлення думок і взаємодія вільного типу), що створює міцну основу для ефективної комунікації та продуктивної взаємодії. Соціальна компетентність формується поетапно через адаптацію до нових соціокультурних умов, усвідомлення своєї ролі в різних групах, розвиток унікальних особистісних рис та реалізацію власних амбіцій (Канішевська, 2011). Отже, *випускник як ефективний командний комунікатор – це професіонал, здатний взаємодіяти, співпрацювати та реалізовувати свій потенціал у навчальному, професійному, соціальному та особистому середовищі*.

4. *Свідомий громадянин України*. Громадянська компетентність та національно-культурна ідентичність становлять духовну складову готовності випускника до свідомої участі у житті суспільства, збереження та розвитку національних цінностей і культурної спадщини. Вона передбачає усвідомлення своєї національної ідентичності, знання української культури, мови та історії, розуміння українського менталітету і традицій, а також розвиток відповідального ставлення до рідної мови і літератури як ключа до національної пам'яті (Журба та ін., 2024, Рябовол & Ремех, 2024). Формування свідомого громадянина країни та виховання духовно багатой особистості здійснюються через вивчення предметів, пов'язаних з українською культурною спадщиною, а також аналіз художніх і документальних творів, що висвітлюють історичні події та війну, сприяючи розвитку патріотичних цінностей і громадянської позиції. Школа забезпечує усвідомлення національної пам'яті, культурних цінностей і власної

ролі в розвитку суспільства. Збереження національної автентичності та традицій є ключовим елементом громадянської компетентності, а вивчення історії, культури та літератури формує свідомих, відповідальних громадян із патріотичними цінностями, готових брати відповідальність за майбутнє країни (Барановська, 2024b; Яценко, 2023). Отже, *випускник як свідомий громадянин України – це особистість зі сформованою національно-культурною ідентичністю та громадянською компетентністю, здатна усвідомлено діяти в соціальному, культурному та освітньому середовищі, зберігати національні цінності та брати відповідальність за розвиток суспільства.*

5. *Проактивний суб'єкт вибору.* Проактивність особистості проявляється у здатності самостійно ставити цілі, приймати рішення та нести за них відповідальність, не лише реагуючи на обставини, а й активно їх формуючи, упереджуючи труднощі та плануючи стратегії розвитку. Проактивний суб'єкт вибору володіє розвинутою рефлексивною та прогностичною компетентністю, високим рівнем саморегуляції, навичками цілепокладання, визначення пріоритетів і конструктивного подолання труднощів. Формування проактивності відбувається через ситуаційні, тренінгові, проєктні та дослідницькі методи, а також творчі завдання: кейс-аналізи, рольові ігри, моделювання життєвих ситуацій, що навчають оцінювати ризики, враховувати етичні аспекти та робити вибір на основі цінностей. Такий випускник здатний діяти відповідно до власних переконань, проявляти ініціативу в навчальній, соціальній і професійній діяльності, прогнозувати наслідки рішень, ініціювати зміни, брати активну участь у соціальних, освітніх, культурних і волонтерських проєктах, спрямованих на розвиток суспільства (Воляннюк, 2024; Зливков, 2018). Отже, *випускник як проактивний суб'єкт вибору – це особистість, яка усвідомлює власну роль у визначенні життєвого шляху, здатна самостійно ставити цілі, приймати рішення, відповідально діяти для їх досягнення, проявляє творчу ініціативу та готовність до саморозвитку й конструктивного подолання труднощів у навчальній, соціальній і професійній діяльності.*

6. *Емоційно зріла особистість* – це людина зі сформованим емоційним інтелектом, здатна усвідомлювати, приймати та регулювати власні емоції, розуміти почуття інших і будувати гармонійні взаємини в навчальному, соціальному та професійному середовищі. Емоційна зрілість забезпечує психологічне благополуччя, моральну стійкість і ефективну комунікацію, втілюючись у здатності приймати рішення на основі усвідомлених цінностей і логіки, поєднувати раціональне та емоційне, демонструвати доброзичливість, впевненість і моральну стабільність. Сформовані навички підтримки позитивного психологічного клімату, ефективного розв'язання конфліктів і прийняття рішень без руйнування соціальних зв'язків дають змогу випускнику стати надійним партнером, лідером або співробітником, зберігаючи внутрішню рівновагу та готовність до відповідального вибору в мінливому світі. Формування емоційної зрілості здійснюється через усвідомлене читання, психолого-педагогічні тренінги, арт-терапевтичні практики, рефлексивні вправи, творчі завдання та обговорення морально-психологічних дилем, що розвиває емоційний інтелект, здатність контролювати власні реакції та співпереживати іншим (Гоулман, 2019; Малихін & Ліпчевська, 2025; Москаленко & Максьюм, 2019). Отже, *випускник як емоційно зріла особистість – це людина, яка має сформований емоційний інтелект і здатна будувати конструктивні взаємини, ефективно спілкуватися, приймати зважені рішення та підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі.*

Перераховані шість складових готовності сучасного випускника до життєвого вибору формують цілісну систему компетентностей, особистісних рис та якостей, що забезпечують активну участь у соціумі та розвиток як самостійної, творчої особистості.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Узагальнення зарубіжного та українського досвіду, аналіз сучасних трендів у підготовці старшокласників, розроблення моделі випускника та її структурних складових дають змогу констатувати, що готовність до свідомого життєвого вибору є комплексною характеристикою особистості, що включає компетентності, навички та ціннісні орієнтації. В умовах профільного навчання важливо враховувати індивідуальні інтереси та здібності учнів, створювати умови для формування читачкої, інформаційної, комунікативної та соціальної компетентностей, критичного мислення, громадянської відповідальності, проактивності та емоційної зрілості. Такий підхід сприяє розвитку особистості як активного члена соціуму, здатного усвідомлено обирати життєвий шлях і успішно реалізовувати свій потенціал у навчанні, професійній та громадській діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методик діагностування сформованості ключових складових готовності випускника, апробації моделі в різних типах навчальних закладів, моніторингу ефективності профільного навчання та вивченні впливу сформованості цих компетентностей на життєвий вибір і соціально-професійну адаптацію випускників.

Використані джерела

- Алексеева, С. (2024). *Цифрова компетентність: стратегічні орієнтири та успішні практики. У Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія. Серія «Медицина»)*, 10 (28), 45–55. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-45-55](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-45-55)
- Алексеев, Т., Петрук, О., Барановська, О., Ліпчевська, І., & Павлова, Т. (2024). *Дидактико-методичний супровід подолання навчальних втрат у базовій середній освіті*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-763-3-2024-54>
- Барановська, О. В. (2008). *Інформаційна компетенція: дидактичні підходи, технологія формування, передовий досвід. Практико-орієнтований посібник*. Запоріжжя: Хортиця.
- Барановська, О. (2022). Розвиток соціальної взаємодії учнів початкової школи засобами підручника. У Гжесяк, Я., Зимомря, І., & Ільницький, В. (Ред.). *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Т. 12: Якісні дослідження для покращення життя людини*, с. 38–40. Конін: Ужгород: Перемишль: Посвіт.
- Барановська, О. (2024а). Розвиток дидактичної системи профільної середньої освіти України: модель сучасного випускника. У Гжесяк, Я., Зимомря, І., & Ільницький, В. (Ред.). *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Т. 12: Якісні дослідження для покращення життя людини*, с. 14–25. Конін: Ужгород: Перемишль: Посвіт.
- Барановська, О. (2024б). Формування громадянської компетентності старшокласників: основні пріоритети в умовах воєнного часу. У Пузіков, Д. (Ред.). *Конструювання компетентісно орієнтованого змісту повної загальної середньої освіти: збірник матеріалів науково-методичних семінарів і науково-практичної конференції, організованих і проведених у 2023/2024 н. р. за участі відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України*, с. 36–45. Київ: Педагогічна думка.
- Барановська, О. (2025а). Можливості та ризики впровадження профільного навчання в умовах війни: SWOT-аналіз. У Гжесяк, Я., Зимомря, І., & Ільницький, В. (Ред.). *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Т. 13: Інновації в освіті та науці: трансформація підходів і технологій*, с. 19–31. Конін: Ужгород: Перемишль: Миколаїв: Посвіт.
- Барановська, О. (2025б). **Складові готовності випускника старшої школи до здійснення життєвого вибору.** У Топузов, О., & Малихін, О. (Ред.). *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 29-30 жовтня 2024 (с. 55–60)*. Київ: Педагогічна думка.
- Бондаренко, Н. (2023). Читання як життєва стратегія: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручкотворенні. *Проблеми сучасного підручника*, (30). 19–31. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31>.

- Воляннюк, А. (2024). Фактори розвитку проактивності особистості. *Габітус*, (62), 213–218.
- Гоулман, Д. (2019). Емоційний інтелект (пер. з англ. С. Л. Гумецької). Харків: Віват.
- Журба, К., Бех, І., Бойко, С., Євтушок, В., Гаряча, С., Канішевська, Л., Кучинська, І. та ін. (2024). Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія (Журба К., & Рейпольська, О. (Ред.)). Київ: Компрінт.
- Зликов, В. (2018). Проактивність як властивість високоефективної особистості. *Гуманний розум*, (44), 45.
- Кабінет Міністрів України. (2023). Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (Розпорядження № 190-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>
- Канішевська, Л. (2011). Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07). Київ.
- Кучеренко, Л. & Мамчур Л. (2023). Формування комунікативної компетентності учнів: психолінгводидактичний аспект. *Освітня аналітика України*, (1), 108–122. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-1-108-122>
- Малихін, О., Арістова, Н. & Ліпчевська, І. (2023). Аналітичні матеріали: Дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(10), 56–62. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>
- Малихін, О., Арістова, Н. & Ліпчевська, І. (2024). *Цифровізація профільної середньої освіти як інструмент мінімізації навчальних втрат учнів в умовах воєнного стану. Український педагогічний журнал*, 4. 57–64. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-57-64>
- Малихін, О. & Ліпчевська, І. (2025). Developing Students' Emotional Intelligence in the Process of Learning Natural and Mathematical Subjects in the Lyceum. У *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. 22-23 травня 2025 р., м. Тернопіль, с. 106–109*. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка.
- Москаленко, В., & Максьом, К. (2019). Емоційний інтелект: характеристика феномену та його структурні складові. В *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, XII (25), 203–211.
- Небеленчук, І. О. (2024). Ціннісно-світоглядні орієнтації як важлива складова читацької компетентності. У Яценко, Т. О. (Ред.). *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. XII Волошинські читання: зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції*, с. 162–167. Київ: Грамота.
- Почупайло, О. (1996). Інформаційні вміння – складова навчальної культури учня. *Педагогіка і психологія*, (4), 95–102.
- Рябовол, Л., & Ремех, Т. (2024). Громадянська освіта в профільній школі в Україні та зарубіжних країнах. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1(6), 1–5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6113>
- Яценко, Т. (2019). Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти. *Реалізація компетентісно орієнтованого навчання в закладах загальної середньої освіти: теоретичний і практичний аспекти: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 4 листопада 2019 р., с. 1–2*. Київ: Педагогічна думка.
- Яценко, Т. (2023). Національно-патріотичний компонент навчання української літератури в реаліях Нової української школи. У Жосан, О. Е. (Уклад.). *Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа»: збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 145-й річниці від дня народження Г. Ващенко, 15 березня 2023 р., с. 276–280*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».
- BoixMansilla, V. & Jackson, A. (2022). *Educating for global competence: Preparing our students to engage the world* (2nd Ed.). Asia Society & Council of Chief State School Officers. <https://asiasociety.org/education/educating-global-competence-preparing-our-students-engage-world-2nd-edition>
- Gündüzalp, S. (2021). 21st century skills for sustainable education: Prediction level of teachers' information literacy skills on their digital literacy skills. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 12(1), 63–77. <https://doi.org/10.2478/dcse-2021-0007>

- González-Salamanca, J., Agudelo, O. & Salinas, J. (2020). Key competences, education for sustainable development and strategies for the development of 21st century skills: A systematic literature review. *Sustainability*, 12(24), 10366. <https://doi.org/10.3390/su122410366>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). *Education Policy Outlook 2021: Shaping responsive and resilient education in a changing world*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/75e40a16-en>
- Taylor, R., Fadel, C., Kim, H. & Care, E. (2020). *Competencies for the 21st century: Jurisdictional progress*. Brookings Institution Report. <https://www.brookings.edu/articles/competencies-for-the-21st-century-jurisdictional-progress/>.

References

- Aliexsieienko, T., Petruk, O., Baranovska, O., Lipchevska, I., & Pavlova, T. (2024). *Dydaktyko-metodychnyi suprovod podolannia navchalnykh vtrat u bazovii serednii osviti*. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy (in Ukrainian).
- Aliexsieieva, S. (2024). Tsyfrova kompetentnist: stratehichni oriientyry ta uspishni praktyky. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia «Pedahohika», Seriiia «Psykhoholiiia. Seriiia «Medytsyna»)*, 10. (28), 45–55. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-45-55](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-45-55) (in Ukrainian).
- Baranovska, O. (2022). Rozvytok sotsialnoi vzaïemodii uchniv pochatkovoï shkoly zasobamy pidruchnyka. In Hzhesiak, Ya., Zymomia, I., & Ilnytskyi, I. (Eds.). *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy*, vol. 12: *Yakisni doslidzhennia dlia pokrashchennia zhyttia liudyny*, pp. 38–40. Konin: Uzhhorod: Peremysyl: Posvit (in Ukrainian).
- Baranovska, O. (2024a). Rozvytok dydaktychnoi systemy profilnoi serednoi osvity Ukrainy: model suchasnoho vypusnyka. In Hzhesiak, Ya., Zymomia, I., & Ilnytskyi, I. (Eds.). *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy*, vol. 12: *Vyklyky ta mozhlyvosti nauky ta osvity u konteksti suchasnykh trendiv*, pp. 14–25. Konin: Uzhhorod: Peremysyl: Mykolaiv: Posvit (in Ukrainian).
- Baranovska, O. (2024b). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti starshoklasnykiv: osnovni priorytety v umovakh voïennoho chasu. In Puzikov, D. (Ed.). *Konstruiuvannia kompetentnisno oriientovanoho zmistu povnoi zahalnoi serednoi osvity: zbirnyk materialiv naukovo-metodychnykh seminariv i naukovo-praktychnoi konferentsii, orhanizovanykh i provedenykh u 2023/2024 n. r. za uchasti viddilu innovatsii ta stratehii rozvytku osvity Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy*, pp. 36–45. Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
- Baranovska, O. (2025a). Mozhlyvosti ta ryzyky vprovadzhennia profilnoho navchannia v umovakh viïny: SWOT-analiz. In Hzhesiak, Ya., Zymomia, I., & Ilnytskyi, I. (Eds.). *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy*, vol. 13: *Innovatsii v osviti ta nautsi: transformatsiia pidkhodiv i tekhnolohii*, pp. 19–31. Konin: Uzhhorod: Peremysyl: Mykolaiv: Posvit (in Ukrainian).
- Baranovska, O. (2025b). Skladovi hotovnosti vypusnyka starshoi shkoly do zdiïsnennia zhyttievoho vyboru. In Topuzov, O., & Malykhin, O. (Eds.). *Svit dydaktyky: dydaktyka v suchasnomu sviti: zb. materialiv IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 29-30 zhovtnia 2024*, pp. 55–60. Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
- Baranovska, O. V. (2008). *Informatsiina kompetentsiia: dydaktychni pidkhody, tekhnolohiia formuvannia, peredovyi dosvid*. Praktyko zoriientovanyi posibnyk. Zaporizhzhia: Khortytsia (in Ukrainian).
- BoixMansilla, V. & Jackson, A. (2023). *Educating for global competence: Preparing our students to engage the world* (2nd Ed.). Asia Society & Council of Chief State School Officers. <https://asiasociety.org/education/educating-global-competence-preparing-our-students-engage-world-2nd-edition> (in English).
- Bondarenko, N. (2023). Chytannia yak zhyttieva stratehiia»: realizatsiia derzhavnoi polityky knyhochytannia-2032 u pidruchnykotvorenni. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (30). 19–31. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31> (in Ukrainian).
- Cabinet Ministers of Ukraine. (2023). *Stratehiia rozvytku chytannia na period do 2032 roku «Chytannia yak zhyttieva stratehiia»* (Rozporiadzhennia No. 190-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> (in Ukrainian).
- González-Salamanca, J., Agudelo, O. & Salinas, J. (2020). Key competences, education for sustainable development and strategies for the development of 21st century skills: A systematic literature review. *Sustainability*, 12(24), 10366. <https://doi.org/10.3390/su122410366> (in English).

- Gündüzalp, S. (2021). 21st century skills for sustainable education: Prediction level of teachers' information literacy skills on their digital literacy skills. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 12(1), 63–77. <https://doi.org/10.2478/dcse-2021-0007> (in English).
- Houlman, D. (2019). *Emotsiynyy intelekt* (per. z anhł. S. L. Humetskoi). Kharkiv: Vivat (in Ukrainian).
- Kanishevskaya, L. (2011). *Teoretyko-metodychni osnovy vykhovannya sotsialnoi zrilosti starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkıl-internativ u pozaurochnii diialnosti* (Dr. Sc. Thesis). Kyiv (in Ukrainian).
- Kucherenko, L. & Mamchur L. (2023). Formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv: psykholinhvodydaktychnyy aspekt. *Osvitnia analityka Ukrainy*, (1). 108–122. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-1-108-122> (in Ukrainian).
- Malykhin, O. & Lipchevska, I. (2025). Developing Students' Emotional Intelligence in the Process of Learning Natural and Mathematical Subjects in the Lyceum In *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizyky, khimii, biolohii ta pryrodnychkh nauk u konteksti vymoh Novoi ukrainskoi shkoly. Materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. 22-23 travnia 2025 r., Ternopil, pp. 106–109. Ternopil: TNPU im. Volodymyra Hnatiuka (in Ukrainian).
- Malykhin, O., Aristova, N. & Lipchevska, I. (2023). Analitychni materialy: Dydaktychni osoblyvosti orhanizatsii osvithnoho protsesu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity v umovakh voiennoho stanu. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 11(10), 56–62. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008> (in Ukrainian).
- Malykhin, O., Aristova, N. & Lipchevska, I. (2024). Tsyfrovizatsiia profilnoi serednoi osvity yak instrument minimizatsii navchalnykh vtrat uchniv v umovakh voiennoho stanu. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4. 57–64. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-57-64> (in Ukrainian).
- Moskalenko, V., & Maksom, K. (2019). Emotsiynyy intelekt: kharakterystyka fenomenu ta yoho strukturni skladovi. In *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPON Ukrainy*, XII (205), 203–211 (in Ukrainian).
- Nebelenchuk, I. O. (2024). Tsinnisno-svitohliadni oriantatsii yak vazhlyva skladova chytatskoi kompetentnosti. In Yatsenko, T. O. (Ed.). *Shkilna literaturna osvita: tradytsii i novatorstvo. XII Voloshynski chytannia: zb. materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, pp. 162–167. Kyiv: Hramota (in Ukrainian).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). *Education Policy Outlook 2021: Shaping responsive and resilient education in a changing world*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/75e40a16-en> (in English).
- Pochupailo, O. (1996). Informatsiini vminnia – skladova navchalnoi kultury uchnia. *Pedahohika i psykholohiia*, (4), 95–102 (in Ukrainian).
- Riabovol, L., & Remekh, T. (2024). Hromadianska osvita v profilnii shkoli v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 1(6), 1–5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6113> (in Ukrainian).
- Taylor, R., Fadel, C., Kim, H. & Care, E. (2020). Competencies for the 21st century: Jurisdictional progress. *Brookings Institution Report*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/competencies-for-the-21st-century-jurisdictional-progress/> (in English).
- Volianiuk, A. (2024). Faktory rozvytku proaktyvnosti osobystosti. *Habitus*, (62), 213–218 (in Ukrainian).
- Yatsenko, T. (2019). Chytatska kompetentnist uchniv yak kliuchove poniattia suchasnoi shkilnoi osvity. In *Realizatsiia kompetentnisno orientovanoho navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: teoretychni i praktychni aspekty: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*, 4 lystopada 2019 r., pp. 1–2. Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
- Yatsenko, T. (2023). Natsionalno-patriotychnyi komponent navchannia ukrainskoi literatury v realiakh Novoi ukrainskoi shkoly. In Zhosan, O. E. (Uklad.). *Vykhovannya hromadianyna-patriota v umovakh realizatsii zavdan kontseptsii «Nova ukrainska shkola»: zbirnyk materialiv vseukr. nauk.-prakt. konf., prysviachenoi 145-y richnytsi vid dnia narodzhennia H. Vashchenka, 15 bereznia 2023 r.*, pp. 276–280. Kropyvnytskyi: KZ «KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho» (in Ukrainian).
- Zhurba, K., Bekh, I., Boiko, S., Yevtushok, V., Hariacha, S., Kanishevskaya, L. et al. (2024). In *Utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti* (Zhurba, K., & Reipolska, O. (Eds.)). Kyiv: Komprint (in Ukrainian).
- Zlyvkov, V. (2018). Proaktyvnist yak vlastyvist vysokoefektyvnoi osobystosti. *Humanni rozum*, (44), 45 (in Ukrainian).

Olena Baranovska, *PhD in Pedagogy, a Senior Researcher of Department dydactiks of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.*

Research interests: pedagogy; didactics; specialized upper secondary education; interdisciplinary integration; pedagogical technologies; fundamentalization of education; differentiation and individualization of learning; forms of learning; assessment of pupils' educational achievements; competence-based approach; information competence; reading skills and abilities; blended learning; didactic systems of profile secondary education; pupils' learning losses.

MODEL OF A CONTEMPORARY GRADUATE OF A SPECIALIZED UPPER SECONDARY SCHOOL: A STRATEGY FOR PERSONAL DEVELOPMENT

Abstract. The article analyzes international and Ukrainian approaches to preparing senior students for conscious life choices within the context of specialized upper secondary education. A value shift has been identified from academic intelligence toward the integrated development of the individual, encompassing cognitive, social, emotional, and ethical dimensions, thereby ensuring a holistic formation of a personality capable of self-determination and continuous personal growth. Based on the analysis of contemporary research, the dominant characteristics of a graduate are outlined, including critical thinking, effective communication, civic responsibility, proactivity, emotional maturity, and the ability to make informed choices. A model of graduate readiness for life decisions has been developed, comprising six components: competent reader, literate user of the information space, effective team communicator, conscious citizen of Ukraine, proactive decision-maker, and emotionally mature individual. For each component, key tasks and developmental guidelines are specified, which ensure the integration of knowledge, skills, and values into students' academic, professional, and social practice. Special attention is given to the individualization of the educational process, the implementation of flexible curricula, cooperation with businesses and higher education institutions, as well as the promotion of autonomy and critical information analysis. The implementation of the model's components in educational practice may contribute to the development of individuals who consciously choose life paths, actively participate as responsible citizens, effectively realize their potential in contemporary conditions, and adapt to rapid changes in social and informational environments while supporting their own lifelong learning and personal growth. This integrated approach emphasizes not only the acquisition of knowledge and technical skills but also the formation of ethical, social, and emotional capacities that allow graduates to navigate complex societal challenges, engage in civic and professional activities responsibly, and pursue self-development in alignment with their values and interests. The model offers a framework for educators to foster holistic, proactive, and reflective individuals capable of conscious decision-making and meaningful participation in modern society.

Keywords: specialized upper secondary education; life choice; graduate readiness; graduate competencies; integrated personal development.